

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР INTERNATIONAL RELATIONS МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ

ҚАЗАҚСТАН МЕН ИТАЛИЯ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАРЫНДАҒЫ МӘДЕНИ ДИПЛОМАТИЯНЫҢ РӨЛІ

Гульсум КЕНЖАЛИНА*	Халықаралық қатынастар магистрі, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан қ, Қазақстан, gkenzhalina@gmail.com
Алия КУСАИНОВА	Ph.D., доцент, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан қ, Қазақстан, kussainova.am@gmail.com
Думан АЙТМАГАМБЕТОВ	Тарих ғылымдарының докторы, доцент, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан қ, Қазақстан, dumanad@mail.ru
Молдир БОЛЫСБЕКОВА	Халықаралық қатынастар магистрі, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан қ, Қазақстан, memoldir@yandex.ru

<https://doi.org/10.52123/1994-2370-2020-74-3-57-66>

ӘОЖ 327

ҒТАХТК 11.25.67

Аңдатпа. Қазіргі кезеңде мәдени дипломатия мемлекетаралық қатынастарда маңызды рөл атқарады. Мәдени дипломатияны жүзеге асыру шетелде елдің мәдени саясат саласындағы мүдделерін алға тартуда ғана емес, сонымен қатар басқа салаларда да елдің сыртқы саяси мақсаттарына тиімді қол жеткізуде қолайлы жағдайлар жасай алады (мысалы, экономикалық). Мақалада Қазақстан мен Италияның екіжақты мәдени дипломатиясы туралы айтылады. Екі ел арасындағы мәдени байланыстар ерте орта ғасырлардан бастап біртіндеп қарастырылып, талданады, соның негізінде екіжақты қатынастарды қалыптастыруда сыртқы мәдени саясаттың белгілі бір тиімді жақтары туралы қорытынды жасалады. Сонымен қатар, қазіргі кезеңдегі Қазақстан мен Италия арасындағы қатынастарды үйлестіруде мәдени әдістер қалай ықпал ете алады және олардың саяси және экономикалық ынтымақтастықтарының қазіргі жағдайына айтарлықтай әсер ете алады ма деген сұрақтарға жауап беруге тырысты.

Түйін сөздер: мәдениет, дипломатия, мәдени дипломатия, Қазақстан, Италия, халықаралық қатынастар.

JEL кодтары: F5

Abstract. At the present stage, cultural diplomacy plays an important role in relations between countries. The implementation of cultural diplomacy contributes not only to the promotion of the country's interests abroad in the field of cultural policy, but also can create favorable conditions for the effective achievement of the country's foreign policy goals in other areas (for example, economic). The article deals with the bilateral cultural diplomacy of Kazakhstan and Italy. Cultural contacts between the two countries, starting from the early Middle Ages, are consistently examined and analyzed, on the basis of which a conclusion is drawn about the effectiveness of certain aspects of foreign cultural policy in creating bilateral relations. An attempt was also made to answer the question of how cultural methods can contribute to the harmonization of relations between Kazakhstan and Italy at the present stage, and whether they can significantly affect the current state of their political and economic cooperation.

Keywords: culture, diplomacy, cultural diplomacy, Kazakhstan, Italy, international relations.

JEL codes: F5

Аннотация. На современном этапе культурная дипломатия играет важную роль во взаимоотношениях между странами. Реализация культурной дипломатии способствует не только продвижению интересов страны за рубежом в области культурной политики, но также может создать благоприятные условия для эффективного достижения внешнеполитических целей страны и в других сферах (например, экономической). В статье рассматривается двусторонняя культурная дипломатия Казахстана и Италии. Последовательно рассматриваются и анализируются культурные контакты двух стран, начиная с эпохи раннего средневековья, на основе чего делается вывод об эффективности отдельных аспектов внешней культурной политики в создании двусторонних отношений. Так же предпринята попытка ответить на вопрос о том, каким образом

* Хат-хабарларға арналған автор: Г. Кенжалина, gkenzhalina@gmail.com

культурные методы могут способствовать гармонизации отношений между Казахстаном и Италией на современном этапе, и могут ли они существенно влиять на текущее состояние их политической и экономической кооперации.

Ключевые слова: культура, дипломатия, культурная дипломатия, Казахстан, Италия, международные отношения.

JEL коды: F5

Кіріспе

Мәдени дипломатия болашақта мемлекет үшін аса маңызды құрал және жариялық дипломатияны жүзеге асырудың маңызды құрамдас бөлігі бола алады. Ол мемлекетке шетелдік аудиторияға ұзақ мерзімді келешекте ықпал етуде өз саясатына қолдау алудың қолайлы қоры ретінде септігін тигізе алады. Мәдени дипломатияны жүзеге асыруда шетелдік аудиториямен байланыс орнататын және өзінің әлеуметтік нормаларын басқа мәдениеттерде енгізуде мемлекет қолданатын бірқатар құралдар бар.

«Мәдени дипломатия» терминін 1930 жылдары американдық зерттеуші Ф.Баргорн КСРО саясатына қатысты енгізді және оны «мәдени материалдар мен кадрларды үгіт-насихат мақсатында манипуляциялау» деп түсіндірді деп болжануда (*Barghoorn, 1960*). Болашақта тұжырымдаманың өзі бірқатар өзгерістерге ұшырады: барған сайын бейтарап бояуға ие бола отырып, ол мәдени дипломатияны «идеялармен, ақпаратпен, құндылықтармен, дәстүрлермен, сенімдермен және мәдениеттің өзара түсіністікті жақсартуға ықпал ететін басқа да аспектілерімен алмасу» ретінде қабылдады (*Cummings, Milton C. 2003*). Италияндық саясаткер Ф.Рутелли мәдени дипломатияға «материалдық және материалдық емес активтерді (тіл мен мәдени мұрадан бастап «жасалған» ұранымен өткізілетін іс-шараларға дейін) ұлттық сәйкестікті халықаралық деңгейде көрсету құралы, сонымен қатар әртүрлі мәдениеттердің өзара әрекеттестігі арасындағы делдалдық құрал ретінде пайдалану» ретінде анықтама береді (*Francesco, 2018*). Тағы бір қызықты анықтама - неміс дипломаты А.Эндерстің мәдени дипломатияны «саяси мақсаттарға қызмет ететін құрал ретінде қарастыру керек және ол өз мақсаттарын белгілегенімен, олар сыртқы саясаттың жалпы мақсаттарынан шығады» деген

тұжырымы (*Enders, 2002*).

Қазақстан-Италия қатынастарында мәдени алмасу әрдайым маңызды орын алып келді. Қазақстан тәуелсіздік алғаннан бері мәдени дипломатия екіжақты қатынастардың ажырамас бөлігіне айналды.

Италия – Қазақстан Республикасының тәуелсіздігін алғашқылардың бірі болып таныған мемлекет, Оңтүстік Еуропадағы Қазақстанның маңызды саяси және экономикалық серіктестерінің бірі болғандықтан бұл елмен қарым-қатынас жағдайына ерекше назар аударылады. Екіжақты қатынастар ынтымақтастықтың табысты дамуына мүмкіндік беретін сенімді құқықтық негізге құрылған (*Вербальная нота об установлении дипломатических отношений между РК и Итальянской Республикой, 1994; Совместная декларация о принципах взаимоотношений между Республикой Казахстан и Итальянской Республикой, 1994; Декларация об экономическом сотрудничестве между Республикой Казахстан и Итальянской, 1994; Конвенция между Правительством Республики Казахстан и Правительством Республики Италия об устранении двойного налогообложения в отношении налогов на доход и предотвращении уклонения от налогообложения, 1995; Договор о дружбе и сотрудничестве между Республикой Казахстан и Итальянской Республикой, 1999*). Екі ел арасындағы қарым-қатынастарда мәдени дипломатия ерекше рөл ойнайды.

Әдістеме

Мақаланың әдіснамалық негізі, ең алдымен, Қазақстан мен Италияның мәдени дипломатиясын өзара байланысты элементтер жиынтығынан тұратын біртұтас жүйе ретінде зерттеуге мүмкіндік беретін, пәні, объектілері, құралдары, мақсаттары мен міндеттері кіретін, олардың өзара қатынастары жүйелік сапаны тудыратын жүйелік тәсіл

болып табылады. Зерттеу барлық тарихи үдерістер мен оқиғалар өзара байланыста және өзара ықпалдастықта екенін, сондай-ақ себеп-салдар байланыстарының үздіксіз тізбегі жүйесінде қарастырылатындығын болжайтын тарихи әдіс қағидасына қайшы келмейді. Тарихи әдіс, Қазақстан мен Италияның мәдени дипломатиясының ерте орта ғасырлардан бастап қазіргі кезеңге дейінгі дамуының нақты кезеңдерін, олардың көпжақтылығы мен өзара байланысын байқауға мүмкіндік берді. Индукцияның жалпы ғылыми әдісі де қолданылды, бұл жеке эмпирикалық фактілерді зерттеуде және олардың негізінде түрлі тарихи кезеңдердегі Қазақстан мен Италияның мәдени дипломатиясының ортақ қасиеттері мен сипаттамаларын анықтауға ықпал етті.

Нәтижелері

Шындығында, егер тарихи тұрғыдан қарастырсақ, Қазақстан мен Италия арасындағы қатынастардың тамыры ғасырлардан бастау алады. Моңғол жаулап алу дәуірінде Орталық Азиядағы елдер мен халықтар туралы алғашқы толық ақпарат Еуропаға келе бастады. Бұл ақпараттарды Рим Папасының атынан моңғол хандарының ордасына немесе Бейжіңдегі император сарайына барған саудагерлер, миссионерлер және елшілер жеткізіп отырған.

1245 жылы сәуірде 64 жастағы францискандық Джованни дель Пано Карпини бастаған Рим Папасы IV Иннокентийдің елшілігі алыс Қаракорумға - Қытайдың солтүстік шекарасына жақын Орхон өзеніндегі Ханның ордасына аттанды. Ол әскерлері 1241 жылы Еуропаға басып кіріп, Легницаға (Польша) дейін жеткен Моңғолия хандарымен дипломатиялық қатынастар орнатуы керек еді. Карпини 1245 жылы 16 сәуірде Лионнан асып, Богемия (Чехия) және Силезия арқылы Киевке, одан мұз басқан Днепр бойымен Қара теңізге, одан әрі оның солтүстік жағалауымен Донға, әрі қарай Еділге қарай жол жүрді. Сарайға 1246 жылы 4 сәуірде жетеді. Қаракорымда Ұлы ханнан кейінгі екінші адам - Батый ханның резиденциясы орналасқан болатын. «Бізді ханға апармас бұрын, - Карпинидің

айтуынша, - бізге екі оттың арасынан өтуіміз керек екенін ескертті, оның себебі егер бізде ханға қарсы арам ниет болса оттың күші бізді жаман ниет пен удан тазартады делінді, күдіктен арылу үшін біз келістік» (Низовский, 2013). Келесі күні Батый өзіне елшілерді шақырып алып, оларға ұлы ханның ордасына бару үшін қосшылар берді. Үш жарым ай ішінде елшілер Сарайдан Ұлы хан Сыр-Ордасының жазғы резиденциясына дейін (қазіргі Улан-Батордың батысында) үлкен қашықтықты жүріп өтті. Елшіліктің жолы ежелгі сауда жолымен, Арал теңізінен өтіп, Сырдария мен Іленің төменгі ағысына, одан Жоңғар қақпасы арқылы Моңғолияға қарай түсті.

Карпини 1246 жылы 22 шілдеде Сыр-Ордаға жетті. Ол жаңа ұлы ханның сайлануының куәсі болды: сол жылы көктемде қайтыс болған Үгедейдің мұрагері Гуюк болды. Бірнеше күннен кейін хан елшілерді қабылдап, оларға Рим папасына ханның хатын тапсырды, оның соңы «Біз өз Құдайымызға құлшылық етеміз және оның көмегімен бүкіл әлемді Шығыстан Батысқа дейін жойып жібереміз» деген сөздермен аяқталды. Осылайша, Карпини миссиясының бастапқы мақсатына қол жеткізілмегенімен, алайда ол құнды ақпарат көзіне айналды. Пано Карпини өзінің көптеген тілдерге аударылған *Historia Mongalorum quos nos Tartaros appellamus* («Біз татарлар деп атайтын моңғолдардың тарихы») және *Liber Tartarorum* («Татарлар кітабы») қолжазбаларында моңғолдардың әдет-ғұрыптары, олардың өмірі, діні мен мемлекеттік құрылымы туралы толық мәлімет берді. Карпинидің саяхаты еуропалықтардың Азияға саяхаттарының бастамасы болса, ал оның саяхат туралы жазбасы Еуропаны сол жылдардағы Шығыс әлемімен алғаш рет таныстырды (Низовский, 2013).

Ортағасырлық Қазақстан территориясын зерттеген тағы бір итальяндық саудагер Марко Поло болды. Венециядан 1271 жылы шығып, ол Палестина, Кіші Азия, Иран, Ирак, таулы Памир және Оңтүстік Азияны өтіп, Бейжіңге жетті. Саяхат үш жылға созылды. Содан кейін ол Қытайда 17 жыл өмір сүріп, моңғол ханы Құбылайға

қызмет етті. Марко Поло өз отанына тек 1295 жылы оралды. Марко Поло орта ғасырларда Қытай, Орталық және Батыс Азия, Қазақстанда болып оларға сипаттама берген еуропалық саяхатшылардың алғашқыларының бірі. Оның «Әлемнің ғажайыптар кітабы» (сонымен қатар «Марко Поло саяхаттары», «Әлемнің алуан түрлілігі туралы кітап», «Марко Поло кітабы» деген аттармен танымал) еңбегінде көптеген ұлттардың әдет-ғұрыптары мен дәстүрлері, мәдениеті мен өмірі туралы алуан-түрлі мәліметтер бар (*Низовский, 2013*).

Осылайша, Азия мен Еуропа арасында көпір орнатудың бастаушылары итальяндық саяхатшылар болды деп айтуға болады.

19 ғасырда еуропалық державалардың Орталық Азияға деген қызығушылығының күшейгені соншалық, бұл аймаққа Ескі дүниенің түкпір-түкпірінен барлаушылар, саяхатшылар мен авантюристтер ағыла бастады. Олардың кейбіреулері Қазақ даласында да табылды. Орыс офицері Егор Ковалевскийдің естеліктерінде жазылғандай, 1830 жылдардың аяғында Хиуа хандығында итальяндық Джероми пайда болды. Хиуа хандығында сәттілікке қол жеткізуді ойлаған ол жергілікті әмірдің құлдығына түсті. Итальяндық қай жерде болмаса да, ол жергілікті тұрғындардың тұтқындауы, құлдық, ұрып-соғу және қорлауына тап болды. Орталық Азиядағы бірнеше жылдар бойы саяхаттауда Джероми Хива, Ташкент, Қоқан, Күльджада болды. Солтүстік Үстірт аймағында (қазіргі Маңғыстау облысы) 1838 жылы Джероми Кенесары ханның тұтқында болды. Ковалевский өз еңбектерінде жазғанындай, Кенесары Хан жанашырлық сезімінен итальяндықты құлдықта ұстамай, оған бостандық берді (*Абрамова, 2019*).

Сонымен қатар, итальяндықтар мен қазақтар арасындағы қатынастар тарихында соншалықты танымал емес беттер бар. Осы белгісіз беттердің бірін қазіргі итальяндық тарихшы Марко Феррентино ашты. Ол Екінші дүниежүзілік соғыс кезінде қазақтардың партизандық соғысқа және Италияның солтүстік аймақтарын азат етуге

қатысқанын анықтады – ол жердесаны бойынша екі жүзден кем түспейтін қазақтар болды. Біреулері сол жерде қабірлерде қалса, қалғандары өз еліне оралды. «Кеңес азаматтарының Италияға жетуінің бірнеше әдісі болды. Бұлар негізінен әскери тұтқындар болды, оларды шығыс Еуропа аймақтарынан немістер тылдан «өлім лагерлері» орналасқан Италияның солтүстігіне жіберді. Алайда арасында кейбірқашып үлгергендері итальяндық партизан отрядтарына барып қосылды. Мысалы, Гарибальди партизан батальонында 1500 кеңес азаматы болған », - дейді Феррентино (*Советские партизаны в Италии: неизвестная история казахов в годы Второй мировой, 2019*).

Осылайша, біздің елдеріміз арасындағы қатынастар тарихы достық пен өзара түсіністіктің терең тамырларына ие екенін атап өтуге болады.

Қазақстан тәуелсіздік алғаннан кейін, республиканың сыртқы саясатының батыс бағытында байланыстар орнатуда және кеңейтуде Италияға ерекше назар аударылды. Жиырма сегіз жыл ішінде елдер арасында жемісті саяси диалог қалыптасып, берік заңнамалық база құрылды. Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н. Назарбаев 1994, 1998, 2003, 2009 жылдары Италияға ресми сапарлар жасауы уақытында екіжақты қатынастардың негізі қаланды. 2009 жылы қазақстан-итальян қатынастарының ерекше мәртебесін растайтын маңызды оқиғалардың бірі орын алды. Мемлекет басшысы Н. Назарбаевтың сапары кезінде Қазақстан Республикасы мен Италия Республикасы арасында Стратегиялық серіктестік туралы мемлекетаралық келісім шартқа қол қойылды. Сонымен қатар, БҰҰ, ЕҚЫҰ және басқа халықаралық ұйымдар шеңберінде сенімді қатынастар орнатылды. Қазақстан мен Италияны халықаралық күн тәртібінің маңызды мәселелері бойынша ұстанымдарының ұқсастығы да біріктіреді.

Италия Президенті О.Л. Скальфаро 1997 жылы Қазақстанға ресми сапармен келді. Италия Министрлер Кеңесінің

төрағасы Р.Проди 1998 және 2007 жылдары Қазақстанға сапармен келді. 2008 (қысқа мерзімді) және 2010 (ЕҚЫҰ Саммиті) Министрлер Кеңесінің Төрағасы С.Берлусконидің іс-сапарлары орын алды. Италия Республикасы Министрлер Кеңесінің Төрағасы М.Ренцидің Қазақстанға жұмыс сапары 2014 жылғы 12 маусымда орын алды. 2014 жылғы 17 қазанда Миланда Азия-Еуропа форумының 10-шы саммиті аясында Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаев Италияның Премьер-Министрі М.Ренцимен екіжақты кездесу өткізді.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаев 2015 жылғы 27 маусымда Қазақстан Республикасының ЭКСПО әмбебап көрмесінің жұмысына қатысуы аясында Миланға сапармен келді. Сапар аясында Италия Министрлер Кеңесінің Төрағасы М.Ренцимен екіжақты кездесу өтті. Милан ЭКСПО-2015 халықаралық көрмесі аясында Қазақстан Республикасы Президентінің және Италия Республикасы Министрлер Кеңесі Төрағасының қатысуымен Қазақстан-Италия бизнес форумы өтті.

Италия парламентінде және Қазақстан Республикасы Парламентінің Мәжілісінде парламентаралық достық топтары құрылды. Парламентшілер арасындағы байланысты нығайтуға 2017 жылғы мамырда Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісі Төрағасының орынбасары Г.Исимбаеваның Италия Республикасына жұмыс сапары ықпал етті.

Екіжақты ынтымақтастықты дамытуға «Астана ЭКСПО 2017» халықаралық көрмесін өткізу маңызды серпін берді. Италияның Сыртқы істер және халықаралық ынтымақтастық министрінің орынбасары Б.Делла Ведов (көрменің ашылу салтанаты) және Экономикалық даму министрінің орынбасары И.Скалфаротто (Италияның ұлттық күні) бастаған итальяндық ресми делегациялардың сапарлары басқа мәселелермен қатар екіжақты қазақстан-итальян ынтымақтастығының күн тәртібіндегі өзекті мәселелерді талқылауға мүмкіндік берді.

Сауда-экономикалық ынтымақтастықтағы байқалған серпін

қазақстан-итальяндық қатынастардың одан әрі кеңеюіне деген сенімді арттыра түсуде. 2017-2018 жылдың соңында Италия Қазақстанның сауда серіктестерінің барлық елдері арасында екінші, ЕО елдері арасында бірінші орынды иеленді. 2019 жылдың қаңтар-қыркүйек айларында өзара сауда 6,9 миллиард долларды құрады (оның ішінде экспорт - 5,9 миллиард доллар, импорт - 1 миллиард доллар) (*Двусторонние отношения РК и Италии*). Сонымен қатар, 2005 жылдан бастап Қазақстан экономикасына итальяндық тікелей инвестиция көлемі 5,8 миллиард АҚШ долларына жетті. Итальяндық компаниялар - Қазақстан экономикасындағы ірі инвесторлар болып табылады. Қазіргі уақытта қазақстандық нарықта жұмыс істейтін итальяндық ең белсенді компаниялар негізінен Agip, Saipem, Saga Italia STL мұнай-газ компаниялары болып табылады.

Екіжақты сауда-экономикалық ынтымақтастықтың негізгі бағыттары энергетика, табиғи ресурстарды барлау және өндіру, құрылыс, инфрақұрылым, көлік, байланыс, ауыл шаруашылығы, кеңес беру қызметтері және т.б.

Қазақстан-Италия саудасының тауарлық құрылымы көптеген жылдар бойы іс жүзінде өзгеріссіз қалды. Қазақстандық экспорт отын мен шикізаттық бағытқа ие (шикі мұнай және газ конденсаты, битуминозды минералдардан алынған мұнай өнімдері, сұйық отын (мазут), сондай-ақ бидай), екінші маңызды топ - металдар мен металдан жасалған бұйымдар (мырыш, алтын, мыс және ферроқорытпалар). Италиядан әкелінген негізгі тауар топтары тұтыну тауарлары болып қала береді. Сондай-ақ, машиналар мен жабдықтар басым.

Институционалды тұрғыдан алғанда, Италия мен Қазақстан арасындағы экономикалық ынтымақтастықтың дамуына Италияның Астанадағы елшілігінің коммерциялық бөлімі және Алматыдағы Сыртқы сауда ұлттық институтының кеңсесі ықпал етіп отырғанын атап өткен жөн, олар Нұр-Сұлтан мен Алматы қалаларында коммерциялық байланыстарды қолдау және дамыту бастамаларын

ұйымдастырады. Екі мемлекеттің кәсіпкерлері арасында ынтымақтастық орнату мақсатында Алматыда Қазақстан-Италия сауда-өнеркәсіп палатасы жұмыс істейді. 2016 жылы компаниялардың интернационалдануына ықпал ететін және Италия мен Қазақстан арасындағы коммерциялық айырбаста көмектесетін итальяндық және жергілікті кәсіпкерлердің, кәсіпқойлар мен коммерциялық емес ұйымдардың қауымдастығы, итальян-қазақ сауда қауымдастығы құрылды. 2017 жылдың соңында Қазақстанда 368 бірлескен қазақстандық-итальяндық кәсіпорын жұмыс істеді (*Двусторонние отношения РК и Италии*).

Қазақстан-Италия сауда-экономикалық қатынастарын дамыту үшін Индустриалды-экономикалық ынтымақтастық және айырбастау бойынша Үкіметаралық жұмыс тобы (ҮЖТ) құрылды. Римде 2018 жылдың 15 ақпанында Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика вице-министрі А.Жұмағұловтың және Италия Республикасы Министрлер Кеңесі Президенті жанындағы министрдің орынбасары Паола Де Мишелдің төрағалық етуімен ҮЖТ-ның 8-ші отырысы өтті, оның барысында таяу болашаққа арналған екіжақты ынтымақтастықтың негіздері қаланды.

2018 жылдың ақпанында «Бәйтерек» ҰБХ»АҚ делегациясы Италия Республикасында болды, оның шеңберінде қызметі екі ел арасындағы ынтымақтастыққа пайдалы үлес қосатын Қазақстан-Италия іскерлік кеңесі құрылды.

Аймақаралық ынтымақтастық қарқынды дамып келеді. Тұрақты негізде Нұр-Сұлтан мен Милан, Нұр-Сұлтан және Фриули-Венеция-Джулия аймағы арасында делегациялар алмасады.

Италия Республикасы ұлттық павильон ұйымдастыру (жарты миллионнан астам келуші, 3 миллион еуро инвестиция), итальяндық аймақтардың өкілдіктерін ұйымдастыру (15 аймақ), түрлі іскерлік делегациялардың сапарлары және елдің мәдени мұрасын кеңінен таныстыру арқылы «ЭКСПО Астана 2017» халықаралық мамандандырылған

көрмесінің жұмысына белсенді қатысты.

Жақсы жолға қойылған сауда-экономикалық ынтымақтастық, Қазақстан мен Италия арасында құрылған өзара түсіністік пен серіктестік елдер арасындағы өзара тиімді қатынастарды одан әрі кеңейтудің кілті болып табылады (*Двусторонние отношения РК и Италии*).

Мәдени дипломатияның Қазақстан мен Италия арасындағы қатынастарды нығайтуда ерекше ықпалы бар. Мәдени іс-шаралармен алмасу тұрақты түрде өтеді (концерттер, кино және мәдениет күндері, көрмелер және т.б.). Мәселен, 2013 жылы Италиядағы Қазақстан мәдениетінің күндері, ал 2016 жылы Қазақстандағы Италия мәдениетінің күндері сәтті өтті.

Италия жұртшылығы Қазақстанның мәдени жетістіктерімен белсенді түрде танысуда. 2017 жылдың сәуірінде Римде және Миланда қазақ киносының күндері сәтті өтті, онда еуропалық жұртшылық үшін алғаш рет «Анаға апарар жол» фильмінің гала-көрсетілімі өтті.

2017 жылдың сәуірінде Қазақ ұлттық хореография академиясы мен «Accademia Teatro alla Scala» арасында ынтымақтастық туралы меморандумға қол қойылды. 2017 жылдың мамыр айында Флоренция мұражай институтында Қазақ ұлттық өнер университетінің студенттері үшін мәдени нысандарды қалпына келтіру бойынша тегін теория мен практика курстары ұйымдастырылды.

Президент Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа көзқарас: қоғамдық сананы жаңғырту» мақаласында көрсетілген мақсаттарға сәйкес, рухани жаңғыру, елдің рухани құндылықтары мен мәдениеті, сонымен қатар «ЭКСПО-2017» халықаралық көрмесі аясында мәдени қатынастарды насихаттау және дамыту үшін 2017 жылдың мамыр айында Лекко және Эзино-Ларио (Ломбардия облысы) қалаларында «Қазақконцерт» Мемлекеттік концерттік ұйымының концерттері өтті.

«Астана Опера» мен Генуяның Карло Феличе театры арасындағы ынтымақтастық дамуда. «Астана Операның» Миландағы «Скала театрымен» және Неапольдегі «Сан-

Карло» театрымен өзара байланысы жалғасуда. 2017 жылдың қараша айында Карло Феличе театрының көрермендеріне арналған «Жаһандық әлемдегі заманауи қазақстандық мәдениет» жобасы аясында «Астана Опера» әртістері Ролан Петидің «Нотр-Дам соборы» балетін ұсынды.

2017 жылдың желтоқсан айында «Жаһандық әлемдегі заманауи қазақстандық мәдениет» жобасы аясында Рим, Фермо, Энци қалаларында, Абай атындағы Мемлекеттік академиялық опера және балет театрының, сондай-ақ Павлодар облыстық филармониясының Симфониялық оркестрінің гастрольдік сапарлары өтті.

2018 жылдың қаңтарында Ка-Фоскари университетінің кітапханасында қазақ әдебиеті мен мәдениеті орталығының ашылуы өтті. Орталықта Мемлекет басшысының оның қызметіне, оның халықаралық саяси сахнадағы рөліне арналған кітаптары, сондай-ақ танымал қазақ жазушыларының қазақ, орыс және ағылшын тілдеріндегі шығармалары ұсынылды. Кітапханаға 200-ден астам кітап сыйға тартылды.

Бірқатар қазақстандық университеттер Милан Санта Куоре университетімен әлеуметтік жұмысты басқару саласында ынтымақтастық орнатқан.

Феррара университеті мен КИМЭП Университеті арасындағы салық заңнамасы саласындағы ынтымақтастық жалғасуда. Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Рим, Флоренция, Болонья, Катания, Падова, Триест, Венеция және Пиза сияқты қалалардың университеттерімен жемісті ынтымақтастық орнатқан. Болон университеті мен Қазақ халықаралық бизнес университеті (UIB) арасындағы ынтымақтастық дамып келеді. Т.Қ. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы Римдегі Сильвио Д'Амиго атындағы ұлттық драмалық өнер академиясымен және Флоренциядағы бейнелеу өнері академиясымен серіктестікті дамытуда. «Астана медициналық университеті» АҚ мен «Ла Сапиенца» Рим университеті арасындағы стратегиялық серіктестік келісімі

бойынша ынтымақтастық жалғасуда (*Двусторонние отношения. Сайт Посольства Италии в г. Нур-Султан*).

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті Италиямен мәдени, ғылыми және білім беру салаларында ұзақ мерзімді қарым-қатынастар орнатқан. Қазіргі таңда Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ академиялық ұтқырлық бағдарламалары аясында итальяндық университеттермен жемісті ынтымақтастық орнатқан, бірлескен жазғы мектептер өткізеді және жетекші итальяндық профессорларды өз қабырғасында қабылдайды. Сондай-ақ, Италияның қоғамдық және саяси қайраткерлері университетке жүйелі түрде келіп тұрады.

2017 жылғы 11 шілдеде ЭКСПО-2017 дүниежүзілік көрмесіне қатысу үшін келген Италия делегациясының Қазақстанға сапары аясында Италияның телекоммуникация ұлттық университетаралық консорциумымен (CNIT) ынтымақтастық туралы келісімді одан әрі жүзеге асыру мақсатында шетелдік қонақтардың ЕҰУ басшылығымен кездесуі өтті. Кездесу барысында ғылымды, білім мен өндірісті интеграциялау және осы консорциумға кіретін Италияның университеттері мен компанияларымен одан әрі ынтымақтастық мәселелері қозғалды (*Визит делегации Италии, 2017*).

2017 жылдың 28 тамызынан 10 қыркүйегіне дейін «ЭКСПО-2017 болашақ энергиясы» халықаралық көрмесі аясында ЕҰУ, Università degli Studi di Milano-Bicocca (Милан, Италия) және University of International Business (Алматы), «GEM-Green Energy Management Summer School» Халықаралық жазғы мектеп өтті (*2017*).

2018 жылдың қаңтарында Л.Н. Гумилев ат. Еуразия ұлттық университетінің делегациясы Италияның жетекші университеттерімен ынтымақтастық орнату мақсатында Римге жұмыс сапарымен барды.

2018 жылдың шілде айында Л.Н. Гумилев ат. ЕҰУ Università degli Studi di Milano-Bicocca (Милан қ., Италия) университетімен бірлесіп жылсайынғы «Smart City Looks Like» Жазғы мектебін

өткізді. Милано-Бикокка университеті Еуразия ұлттық университетімен, “ISINNOVA” компаниясымен “Eventi Kazakhstan” агенттігімен және Чалмерс университетінің өндірістік биотехнология бөлімімен бірлесіп әзірленген Жазғы мектеп ақылды қала дизайнымен байланысты технологиялар, мәселелер мен активтерге жан-жақты талқылауды ұсынды (2018).

2018 жылдың желтоқсанында Италияның үздік университеттерімен үш меморандумға қол қойылды: Генуя университеті, UNINETTUNO халықаралық телематика университеті, Милан университеті.

2019 жылдың 4 наурызында Еуразия ұлттық университетіне Италияның Қазақстан Республикасындағы Төтенше және Өкілетті Елшісі Паскуале Д'Авино келді. Кездесу барысында тараптар білім, ғылым және мәдениет саласындағы өзара тиімді ынтымақтастықтың келешегін талқылады (*Посол Италии в ЕНУ: новые горизонты сотрудничества, 2019*).

2019 жылдың 11 маусымында Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ-де ЕҰУ, Қазақстан Республикасындағы Италия Елшілігі және Италияның Епі мұнай-газ компаниясы арасындағы меморандум негізінде Италияның мәдени орталығы ашылды. Орталық барлық санаттағы азаматтар мен шетелдіктерге арналған итальян тілі курстары арқылы Қазақстанда итальян мәдениеті мен тілін насихаттау мақсатында ашылды. Италиян тілі курстарынан бөлек, мәдени іс-шаралар, көрме, кинофестивальдерді, конференцияларды, концерттерді, театр және би қойылымдарын қамтиды, бұл белгілі бір іс-шараларға көпшіліктің қатысуына мүмкіндік береді (*В ЕНУ открыли итальянский культурный центр, 2019*).

2019 жылдың 23 қыркүйегінде Италия Республикасы Парламентінің депутаты Эмануэла Россини Еуразия ұлттық университетінде болды. Кездесу барысында тараптар жастарға заманауи білім беру мәселелерін, соңғы он жылдағы жоғары білім саласындағы өзгерістерді талқылады, жұмыс берушілермен бірге жоғары оқу

орындарында мамандар даярлау саласында пікірлермен алмасты (*Парламентарий Италии Эмануэла Россини в ЕНУ, 2019*).

Қазақстан мен Италия арасындағы қарым-қатынастардың тарихы осы екі елде сенімді және достық екіжақты қарым-қатынасты нығайту мақсатында мәдениеттің, өнердің және білімнің түрлі факторларын пайдалануды көздейтін мәдени дипломатияны белсенді дамытады деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Қорытынды

Осылайша, ширек ғасырдан сәл астам уақыт ішінде Қазақстан Республикасы мен Италия Республикасы арасында құпия саяси диалог құрылды, берік құқықтық база жасалды, сауда-экономикалық және мәдени-гуманитарлық салалардағы ынтымақтастық кеңейіп келеді. Мұндай достық және жемісті қарым-қатынастар тамыры орта ғасырларда қалыптасқан және қарқынды дамып келе жатқан мәдени дипломатияға негізделген.

Итальяндық мәдени дипломатияны табысты деп сипаттауға болады. Италияндық мәдени саясаттың жетістігі, негізінен, оған үкімет тарапынан үлкен көңіл бөлінуіне байланысты. Италияндық мәдени дипломатия тиімді басқарылады: саясаттың жалпы бағытын мемлекет белгілейді, ал нақты қадамдар қоғамдық ұйымдар мен жеке адамдардың күштерімен жүзеге асырылады. Италия үкіметі Қазақстанмен мәдени алмасу, ұлттық тілді насихаттау және қарым-қатынас жасау шаралары сияқты мәдени дипломатияның бағыттарын тиімді пайдаланады.

Қазақстан үкіметі мәдени дипломатияны Италия үкіметінің дәрежесінде тиімді қолданбайды. Қазақстан билігі бұл саланың маңыздылығын түсінгенімен және олар ресми құжаттарда көрсетілгенімен, алайда қазіргі уақытта мәдени дипломатия толық пайдаланылмайды. Бұл ұйымдастырудың жеткіліксіз деңгейімен, азаматтық қоғам мен мәдениет саласындағы қоғамдық ынтымақтастықтың толыққанды болмауымен, сыртқы саясаттағы мәдени дипломатияның маңыздылығын кеш

түсінумен байланысты. Елдің Италияға қатысты сыртқы мәдени саясатының ең тиімді әдістері фестивальдар мен мәдени алмасуларды өткізу болып табылады.

Ерте орта ғасырлардан бастап қазіргі уақытқа дейінгі мәдени дипломатияның қазақ-итальян қатынастарындағы рөлін зерттеу ұзақ мерзімді тәжірибе мен қазіргі факторлардың ерекшеліктерін ескере отырып, Италиямен мәдени алмасу мен ынтымақтастықты жандандырудың дұрыс

стратегиясын жасауға, негізгі субъектілердің қызметтерін анықтауға мүмкіндік береді.

Мәдениет саласындағы өзара іс-шаралар этносаралық екіжақты қарым-қатынастарда да қолайлы жағдайлар жасайды. Мәдениет екі елді жеке және қоғамдық байланыстар деңгейінде біріктіреді, бұл ұзақ мерзімді келешекте Қазақстан мен Италия арасындағы саяси және экономикалық қатынастарға оң әсер етуі мүмкін.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- Barghoorn, F.C.(1960). The Soviet Cultural Offensive. The role of Cultural Diplomacy in Soviet Foreign Policy. Princeton: Princeton University Press.
- Cummings, Milton C., Jr. (2003). Cultural Diplomacy and the United States Government. Washington: Center for Arts and Culture.
- Enders, A. (2002). Indirekte Außenpolitik: Die Arbeit der Kulturreferate. Opladen: Auswärtiges Amt. Diplomatie als Beruf.
- Francesco Rutelli e la diplomazia culturale, il soft power per il rilancio dell'Italia. (2018, June 2). <https://www.key4biz.it/ilprincipenudofrancesco-rutelli-e-la-diplomazia-culturale-il-soft-power-per-il-rilanciodellitalia/224857/>.
- Абрамова, Ю. (2019) Могли казнить: как Кенесары хан спас иностранца, попавшего в плен в Казахстане. <https://www.nur.kz/1790541-mogli-kaznit-kak-kenesary-han-spas-inostranca-popavsego-v-plen-v-kazahstane.html>
- В ЕНУ открыли итальянский культурный центр. (2019). <https://www.enu.kz/ru/info/novosti-enu/57339/>
- Вербальная нота об установлении дипломатических отношений между РК и Итальянской Республикой. Москва, 21.08.1992 (1055) (1994). Бюллетень международных договоров РК, 3-4.
- Визит делегации Италии. (2017). <https://www.enu.kz/ru/info/novosti-enu/49505/>
- Двусторонние отношения РК и Италии. Сайт МИД РК. <http://mfa.gov.kz/ru/roma/content-view/dvustoronnie-otnosenia>
- Двусторонние отношения. Сайт Посольства Италии в г. Нур-Султан. https://ambastana.esteri.it/ambasciata_astana/ru/i_rapporti_bilaterali
- Декларация об экономическом сотрудничестве между Республикой Казахстан и Итальянской Республикой. (1994). Справочная правовая система Юрист. Рим.
- Договор о дружбе и сотрудничестве между Республикой Казахстан и Итальянской Республикой. Алматы, 05.05.1997. Вступил в силу 30.12.1998. (1999). Бюллетень международных договоров, 6.
- ЕНУ и Университет Милано-Бикокка (Италия) открыли ежегодную Летнюю школу "Smart City Looks Like" (2018). <https://www.enu.kz/ru/info/novosti-enu/52895/>
- Конвенция между Правительством Республики Казахстан и Правительством Республики Италия об устранении двойного налогообложения в отношении налогов на доход и предотвращении уклонения от налогообложения. (1995). Указ Президента Республики Казахстан от 21 апреля 1995 г. № 2225
- Летняя школа в рамках международной выставки "EXPO-2017 FUTURE ENERGY". (2017). <https://www.enu.kz/ru/info/novosti-enu/49711/>
- Низовский, А.Ю. (2013). Марко-миллионе. 500 великих путешествий. Москва: Вече.
- Низовский, А.Ю. (2013). Путешествие ПIANO Карпини в страну монголов. 500 великих путешествий. Москва: Вече.
- Парламентарий Италии Эмануэла Россини в ЕНУ. (2019) <https://www.enu.kz/ru/info/novosti-enu/58096/>
- Посол Италии в ЕНУ: новые горизонты сотрудничества. (2019). <https://www.enu.kz/ru/info/novosti-enu/56260/>
- Советские партизаны в Италии: неизвестная история казахов в годы Второй мировой. (2019) // <https://ru.sputniknews.kz/exclusive/20190629/10760372/sovetskie-partizany-kazakh-italy.html>
- Совместная декларация о принципах взаимоотношений между Республикой Казахстан и Итальянской Республикой (г. Рим, 22 сентября 1994 г.). (1994). Справочная правовая система Юрист. Рим.

REFERENCES

- Barghoorn, F.C.(1960). The Soviet Cultural Offensive. The role of Cultural Diplomacy in Soviet Foreign Policy. Princeton: Princeton University Press.
- Cummings, Milton C., Jr. (2003). Cultural Diplomacy and the United States Government. Washington: Center for Arts

- and Culture.
- Enders, A. (2002). Indirekte Außenpolitik: Die Arbeit der Kulturreferate. Opladen: Auswärtiges Amt. Diplomatie als Beruf.
- Francesco Rutelli e la diplomazia culturale, il soft power per il rilancio dell'Italia. (2018, June 2). <https://www.key4biz.it/ilprincipenudofrancesco-rutelli-e-la-diplomazia-culturale-il-soft-power-per-il-rilanciodellitalia/224857/>.
- Abramova, J. (2019) Mogli kaznit': kak Kenesary khan spas inostrantsa, popavshego v plen v Kazakhstane [Could be executed: how Kenesary Khan saved a foreigner who was captured in Kazakhstan]. <https://www.nur.kz/1790541-mogli-kaznit-kak-kenesary-han-spas-inostranca-popavshego-v-plen-v-kazakhstane.html>. (In Russian)
- V ENU otkryli ital'yanskii kul'turnyi tsentr. [In ENU was opened by the Italian cultural center] (2019). <https://www.enu.kz/ru/info/novosti-enu/57339/>. (In Russian)
- Verbal'naya nota ob ustanovlenii diplomaticheskikh otnoshenii mezhdu RK i Ital'yanskoj Respublikoi [Note verbale on the establishment of diplomatic relations between the Kazakhstan and Italy]. Москва, 21.08.1992 (1055) (1994). Byulleten' mezhdunarodnykh dogovorov RK [Bulletin of International Agreements of the Republic of Kazakhstan], 3-4. (In Russian)
- Vizit delegatsii Italii [Visit of the Italian delegation]. (2017). <https://www.enu.kz/ru/info/novosti-enu/49505/>. (In Russian)
- Dvustoronnie otnosheniya RK i Italii [Bilateral relations between Kazakhstan and Italy]. Сайт МИД РК. <http://mfa.gov.kz/ru/roma/content-view/dvustoronnie-otnosenia>. (In Russian)
- Dvustoronnie otnosheniya [Bilateral relations] Сайт Посольства Италии в г. Нур-Султан. https://ambastana.esteri.it/ambasciata_astana/ru/i_rapporti_bilaterali. (In Russian)
- Deklaratsiya ob ekonomicheskom sotrudnichestve mezhdu Respublikoi Kazakhstan i Ital'yanskoj Respublikoi [Declaration on Economic Cooperation between the Republic of Kazakhstan and the Italian Republic]. (1994). Spravochnaya pravovaya sistema Yurist [Legal reference system Lawyer]. Рим. (In Russian)
- Dogovor o druzhbe i sotrudnichestve mezhdu Respublikoi Kazakhstan i Ital'yanskoj Respublikoi [Treaty of Friendship and Cooperation between the Republic of Kazakhstan and the Italian Republic]. Алматы, 05.05.1997. Вступил в силу 30.12.1998. (1999). Byulleten' mezhdunarodnykh dogovorov RK [Bulletin of International Agreements of the Republic of Kazakhstan], 6. (In Russian)
- ENU i Universitet Milano-Bikokka (Italiya) otkryli ezhegodnuyu Letnyuyu shkolu "Smart City Looks Like" [ENU and the University of Milano-Bicocca (Italy) opened the annual summer school "Smart City Looks Like"] (2018). <https://www.enu.kz/ru/info/novosti-enu/52895/>. (In Russian).
- Konventsiya mezhdu Pravitel'stvom Respubliki Kazakhstan i Pravitel'stvom Respubliki Italiya ob ustranении dvojnogo nalogooblozheniya v otnoshenii nalogov na dokhod i predotvrashchenii ukloneniya ot nalogooblozheniya [Convention between the Government of the Republic of Kazakhstan and the Government of the Republic of Italy on the Elimination of Double Taxation with respect to Taxes on Income and the Prevention of Tax Evasion] (1995). Указ Президента Республики Казахстан от 21 апреля 1995 г. № 2225. (In Russian)
- Letnyaya shkola v ramkakh mezhdunarodnoi vystavki "EXPO-2017 FUTURE ENERGY" [Summer school in the framework of the international exhibition "EXPO-2017 FUTURE ENERGY"]. (2017). <https://www.enu.kz/ru/info/novosti-enu/49711/>. (In Russian)
- Nizovskii, A.Yu. (2013). Marko-millione [Marko-millione]. 500 velikikh puteshestvii [500 great destinations]. Москва: Вече. (In Russian)
- Nizovskii, A.Yu. (2013). Puteshestvie Plano Karpini v stranu mongolov [Plano Carpini's travel to the Land of the Mongols]. 500 velikikh puteshestvii [500 great destinations]. Москва: Вече. (In Russian)
- Parlamentarii Italii Emanuela Rossini v ENU [Italian Parliamentarian Emanuele Rossini in ENU]. (2019) <https://www.enu.kz/ru/info/novosti-enu/58096/>. (In Russian)
- Posol Italii v ENU: novye gorizonty sotrudnichestva [Italian Ambassador to ENU: new horizons of cooperation]. (2019). <https://www.enu.kz/ru/info/novosti-enu/56260/>. (In Russian)
- Sovetskie partizany v Italii: neizvestnaya istoriya kazakhov v gody Vtoroi mirovoi [Soviet partisans in Italy: The unknown history of Kazakhs during the Second World War]. (2019) // <https://ru.sputniknews.kz/exclusive/20190629/10760372/sovetskie-partizany-kazakh-italy.html>. (In Russian)
- Sovmestnaya deklaratsiya o printsipakh vzaimootnoshenii mezhdu Respublikoi Kazakhstan i Ital'yanskoj Respublikoi [Joint Declaration on the Principles of Relations between the Republic of Kazakhstan and the Italian Republic] (г. Рим, 22 сентября 1994 г.). (1994). Spravochnaya pravovaya sistema Yurist [Legal reference system Lawyer]. Рим. (In Russian)

THE ROLE OF CULTURAL DIPLOMACY IN RELATIONS BETWEEN KAZAKHSTAN AND ITALY

Gulsum KENZHALINA, Master of International Relations, L.N.Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Republic of Kazakhstan, e-mail: gkenzhalina@gmail.com

Aliya KUSSAINOVA, Ph. D., Associate Professor, L.N.Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Republic of Kazakhstan, e-mail: kussainova.am@gmail.com

Duman AITMAGAMBETOV, Doctor of Historical Sciences, Associate Professor, L.N.Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Republic of Kazakhstan, e-mail: dumanad@mail.ru

Moldir BOLYSBEKOVA, Master of International Relations, L.N.Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Republic of Kazakhstan, e-mail: memoldir@yandex.ru

РОЛЬ КУЛЬТУРНОЙ ДИПЛОМАТИИ ВО ВЗАИМООТНОШЕНИЯХ МЕЖДУ КАЗАХСТАНОМ И ИТАЛИЕЙ

Гульсум КЕНЖАЛИНА, Магистр международных отношений, Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, г. Нур-Султан, Республика Казахстан, e-mail: gkenzhalina@gmail.com

Алия КУСАИНОВА, Ph.D., доцент, Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, г. Нур-Султан, Республика Казахстан, e-mail: kussainova.am@gmail.com

Думан АЙТМАГАМБЕТОВ, Доктор исторических наук, доцент, Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, г. Нур-Султан, Республика Казахстан, e-mail: dumanad@mail.ru

Молдир БОЛЫСБЕКОВА, Магистр международных отношений, Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, г. Нур-Султан, Республика Казахстан, e-mail: memoldir@yandex.ru